

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

	Факультет міжнародних відносин, політології та соціології Кафедра політології
---	--

ПОЛІТИЧНА ГЕОГРАФІЯ СИЛАБУС

Ступінь вищої освіти	перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма:	052 «Політологія»
Обсяг	Кількість кредитів: 4 (120 годин)
Мова викладання:	українська
Рік навчання:	1 (перший)
Семестр:	2 (другий)
Дні, час, місце	За розкладом занять: Платформа Zoom, підключитися: https://us05web.zoom.us/j/3973779942?pwd=S3IwbE85MEdCK3JoOFlnb1NydIVxZz09 Ідентифікатор конференції: 397 377 9942 Код доступу: 262976
Викладач	Узун Юлія Вадимівна - д. політ. н., професор кафедри політології
Контактний телефон	067 481 73 16
E-mail	uzun.ulia76@gmail.com
Кафедра	політології
Консультації	За розкладом консультацій викладачів кафедри; У дні проведення практичних, лекційних занять; Онлайн-консультації. Платформа zoom.
Комунікація	Здійснюється через очні зустрічі, месенджери та електронну пошту

АНОТАЦІЯ КУРСУ

<p>Місце дисципліни в освітній програмі: Дисципліна включена до переліку вибірових освітніх компонентів (ВК) освітньо-професійної програми (ОПП) для <i>першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 – «Політологія»</i>. Пререквізити: Світова політика Нового та Новітнього часу; Постреквізити: Геополітика; Міжнародні відносини: теорія та сучасність; Міжнародне право.</p>
<p>Предмет: актуальні питання розвитку політичної карти світу та процесів трансформації територіально-політичних утворень та систем.</p>
<p>Мета: опанування здобувачами вищої освіти історії формування та розвитку політичної географії, її сучасних напрямів досліджень, а також її предметної сфери, що вивчає розвиток політичної карти світу та процеси трансформації територіально-політичних утворень та систем, в тому числі процеси регіонуутворення, картографічного відображення розділення суші та акваторій між державами, критерії класифікації територіально-політичних утворень.</p>
<p>Завдання дисципліни - це формування у здобувачів вищої освіти здатності формування у здобувачів вищої освіти здатності до аналізу складних територіально-політичних систем та територіально-політичних утворень, що мають визнане відображення на політичній карті,</p>

або які претендують на таке відображення на політичній карті; формування здатності до аналізу специфіки класифікації територіально-політичних утворень на основі розуміння методологічних підходів, що складають теоретико-методологічне підґрунтя політичної географії як самостійної наукової дисципліни.

Очікувані результати. Програмні результати навчання (ПРН): РН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності. РН04. Мати навички професійної комунікації. РН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення. РН08. Вміти використовувати базовий категоріально-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки. РН09. Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки. РН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах. РН11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності. РН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати: предметну область застосування знань про розвиток територіально-політичних утворень (ТПУ) та територіально-політичних систем (ТПС); особливості зв'язків політичної географії з суміжними галузями знань; категоріально-понятійний та аналітично-дослідницький апарат політичної географії; методологічні принципи та методи наукових соціально-політико-географічних досліджень; особливості політико-географічного розвитку політичних утворень різного рівня; особливості процесів регіоноутворення та критеріїв визначення ієрархії регіональних систем; історію та сучасний процес країноутворення; критерії розмежування понять «державне утворення», «адміністративне утворення», «політичне утворення», «державоподібне утворення», «країна»; критерії типології ТПУ; історичні типи залежності ТПУ; сучасні типи залежності ТПУ; критерії порівняльного аналізу особливостей формування і морфології державної території країн (політико-географічне положення країн; їх регіонів і центрів, класифікація країн за площею та демографічною специфікою, в т.ч. специфікою демографічної політики, проблеми виходу до моря і використання міжнародних транспортних шляхів); основи лімології; характер та причини територіальних спорів; сучасні територіальні суперечки та спірні території світу.

вміти: застосовувати знання теоретико-методологічних основ політико-географічного аналізу в процесі порівняння ТПС; описувати, пояснювати й оцінювати територіально-політичні процеси та явища у різних політичних системах в історичних контекстах, застосовуючи компаративний аналіз; застосовувати категоріально-понятійний та аналітично-дослідницький апарат політичної географії в контексті дослідження ТПС; розв'язувати практичні проблеми в сфері комплексного аналізу ТПС; аналізувати структурно-функціональні складові ТПС, особливості конструювання ТПС, територіального устрою сучасних держав; аналізувати дизайн складних політичних (детериторіалізованих) та територіально-політичних систем; класифікувати кордони на основі підходів лімології, застосовувати знання про правила делімітації, демаркації, редемаркації кордонів; визначати характер та причини територіальних спорів; визначити тип спірних територій світу; характеризувати соціально-демографічні процеси та демографічну політику країн світу; пояснювати расово-антропологічну, етноконфесійну та мовну класифікацію народів світу; характеризувати ТПС за типом етнолінгвістичної однорідності; застосовувати диференційні ознаки «мовних ситуацій» в регіонах та країнах світу; встановити класифікацію країн за типом: етнорелігійної однорідності, релігійної однорідності за індексом Герфіндала - Гіршмана; форми правління; політичного режиму; соціально-економічного розвитку; здійснювати комплексний аналіз впливів географічного та інших чинників на політичний розвиток територіально-політичного утворення.

ОПИС КУРСУ

Форми навчання:	<p>1) лекційні заняття (20 год.);</p> <p>2) практичні заняття (20 год.);</p> <p>3) організована самостійна робота студентів (80 годин). Самостійна робота включає: [1] – підготовку до практичних занять; [2] – опрацювання лекційного матеріалу; [3] – самостійне опрацювання літератури та джерел; підготовка конспекту за питаннями самостійної роботи; [4] – виконання картографічних завдань та індивідуального навчально-дослідного завдання (підготовка доповіді; реферату; презентації).</p> <p>4) індивідуальні консультації.</p>
Методи навчання	<p>1) словесний та наочний (публічні доповіді та демонстрація презентацій);</p> <p>2) практичний (виконання практичних завдань; робота з картами та виконання картографічних завдань; підготовка і здійснення доповідей; опрацювання матеріалу шляхом підготовки презентації; тестові вправи);</p> <p>3) інтерактивний (колективне та індивідуальне опрацювання завдань під час лекційних, практичних занять з використанням дискусивних практик, виконання ІНДЗ, презентація ІНДЗ та інших результатів сам. роботи).</p>

Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Теоретичні та методологічні основи розвитку політичної географії. Територіально-політичні системи та утворення. Територіальні аспекти розвитку держави як територіально-політичного утворення

ТЕМА 1. Вступ. Історія розвитку дисципліни «політична географія». Предмет і завдання дисципліни. Історія Великих географічних досліджень та їх політико-географічні наслідки. Формування та розвиток предмету політичної географії: етапи та джерела. Сучасні напрями досліджень. Розвиток політичної географії в Україні.

ТЕМА 2. Ієрархії просторових комплексів та політична карта світу. Типологія територіально-політичних систем. Основи територіальної організації суспільства (таксономія та систематика). Поняття територіально-політичної системи як сукупності ТПУ. Типологія територіально-політичних систем (ТПС. Ранги ТПС. «Фактичні» та «юридичні» ТПС. «Місцезрозвиток» політичної системи. Ієрархія просторових комплексів. Авторські типології територіальних структур. Поняття: макрорегіон, регіон, субрегіон, адміністративний регіон, проблемний регіон, функціональний регіони. Мультинаціональні функціональні утворення. Макрорегіони: критерії виокремлення, зміни конфігурації. Мезорегіони. Субрегіональний розподіл. Єврорегіони. Етнополітичні ареали. Буферні зони, лімітрофи.

ТЕМА 3. Територіально-політичні утворення. Держава в системі територіально-політичних утворень. Поняття «територіально-політичне утворення» (ТПУ). Типологія ТПУ. Держава в системі ТПУ. Розвиток політичної карти світу. Суверенітет, зовнішньополітичне визнання, картографічне відображення на політичній мапі. Поняття: склад державної території. Морфологія та геопросторове положення ТПУ. Поняття «геопросторового каркасу території». Лімологія: формування, значення. Історія, класифікація та функції кордонів, порядок їх встановлення та зміни. Прикордонний режим та режим кордону. Поняття: виключної морської економічної зони, територій з міжнародним та змішаним режимом.

ТЕМА 4. Територіально-політичні утворення. Залежні території в системі територіально-політичних утворень. Поняття: центр-периферійні відносини, залежні території. Типи територіально-політичної залежності в історії. Поняття «колонії» та типологія колоній. Колоніальні імперії. Поняття: «резервація», «територіальне гетто», «расизм», «шовінізм», «геноцид». Поняття «території під мандатом» (підмандатної) та «території під опікою» (підопічної). Процеси деколонізації. Протекторат та кондомініум: історія та сучасність. «Заморські території», «Заморські громади», «Асоційовані держави», «Держави у складі Співдружності» та «бейлевіки» в системі центр-периферійних територіально-

політичних відносин. Невизнані квазідержавні, частково визнані державоподібні ТПУ. Поняття: геополітичної опорної точки, військово-морські бази, території під контролем, неконтрольованої території, нейтральної економічної зони. Процеси країноутворення.

ТЕМА 5. Територіально-політичні утворення. Спірні території. Поняття «територіально-політичного спору». Класифікації «територіально-політичних спорів». Внутрішні територіально-політичні спори. Поняття «міжнародного територіально-політичного спору». Механізми вирішення міжнародних територіальних спорів. Типи територіальних конфліктів. Сучасні територіальні конфлікти. Етнолінгвістичне, етнокультурне, етнорелігійне забарвлення територіальних конфліктів. Міжнародно-правовий статус корінних народів.

Змістовний модуль 2: Особливості класифікації регіонів та країн світу

ТЕМА 6. Класифікація країн за формою політичного правління. Поняття «форми політичного правління». «Республіканська» форма правління та її типи в історії та сучасності. Розподіл країн за формою республіканського типу правління. Феномен теократичних республік. Монархічна форма правління та її типи в історії та сучасності. Династії та династичні територіальні володіння в історії Європи. Історія держав як династичних володінь. Розподіл країн за монархічною формою правління. Феномен гібридних монархій. Історія розвитку та падіння арабської ісламської джамахірії. Держави «у складі Співдружності та визначення їх форм правління. Нетипові форми правління.

ТЕМА 7. Класифікації країн за релігійним різноманіттям, релігійною орієнтацією та рівнем релігійного та ідеологічного плюралізму. Класифікація країн з типом політичного режиму. Релігійне різноманіття світу. Поняття індексу релігійного різноманіття. Класифікація країн світу за індексом релігійного різноманіття. Поняття «релігійний та ідеологічний плюралізм». Дифамаційні та антидифамаційні процеси. Секулярний розвиток та постсекуляризм у країнах Європи. Моделі державно-релігійних відносин. Класифікація країн за рівнем ідеологічного плюралізму. Поняття «політичного режиму». Класифікації політичних режимів в країнах світу: історія та сучасність. Вплив релігійних цінностей на соціально-економічний та ідеологічний розвиток. Юридична географія світу.

ТЕМА 8. Демографічні процеси та демографічна політика країн світу. Світова демографічна ситуація. Статевовіковий склад населення. Класифікація країн світу за кількістю та щільністю населення. Типологія країн за темпами відтворення населення. Закономірності розвитку народонаселення на різних етапах розвитку людства. Поняття та історичні типи відтворення населення. Історична динаміка і сучасна чисельність населення світу та його регіонів. Фактори змін чисельності населення. Тривалість життя. Демографічна політика. Демографічна політика та етнокультурні процеси. Досвід міжнародних організацій в дослідженні та регулюванні світових демографічних процесів. Програми планування сім'ї. діяльність ООН в сфері народонаселення. Міграція як механічне відтворення населення. Види міграцій. Вплив соціальних та природних факторів на склад та відтворення населення.

ТЕМА 9. Антропологічна та етнолінгвістична класифікації народів світу. Поняття: субетнос, етнос, народ, нація, суперетнос, мультинаціональне утворення. Антропологічна класифікація народів світу. Визначення «раси» і її відмінності від «етносу». Проблема расогенезу та його етапів. Расовий склад населення світу. Мовна класифікація народів світу. Проблема генези мов народів світу. Морфологічна та генетична класифікація мов. Мовний склад населення світу. Особливості антропологічної та етнолінгвістичної ситуацій в регіонах світу. Поняття мовної та етнокультурної ситуації. Державна політика щодо підтримки розвитку антропологічного, етнолінгвістичного різноманіття. Наслідки розвитку евгеніки. Політика: апартеїду, сегрегації, мультикультуралізму.

ТЕМА 10: Соціально-економічний розвиток країн світу. Соціально-економічні показники розвитку країн та регіонів світу. Чинники розвитку країн світу. Класифікації країн світу за рівнями: ВВП, ВНП, ВВП на душу населення, ВНП на душу населення, ІРЛП та ін. Авторські класифікації країн світу за соціально-економічними показниками. Територіальні стратегії долаття соціально-економічної «депресивності». Транснаціональні корпорації як нові

геостратегічні суб'єкти. Глобальні транзитні та торгівельні шляхи. Трудова міграція та глобальні цикли економіки. Гео економічна конкуренція.

Перелік основної рекомендованої літератури

1. Гудзеляк І., Ванда І. Політична географія : навч. посіб. Львів : ЛНУ, 2021. 180 с.
2. Дністрянський М. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2010. 344 с.
3. Андрусишин Б. Державно-церковні відносини: історія, сучасний стан та перспективи розвитку: навч. посіб. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 387 с.
4. Сюткін С. Політична географія: навч. підручник. С.: ВПП «Фабрика друку». 2017. 120 с.
5. Коч С. В. Транскордоння: простір соціального порядку та дії. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
6. Кузик С., Котик І., Ванда І. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 148 с.
7. Лизогуб В.М. Країнознавство: навч. посібник. Харків: Право, 2014. 624 с.
8. Ляшенко Т. М. Трансформація політичних систем в країнах Центральної Азії: національний та регіональний аспекти. К.: ППІЕНД, 2011. 288 с.
9. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Занько Ю. С., Ганич Н. М. Країнознавство: теорія та практика. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 528 с.
10. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002– 2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О.М. Гладуна; НАН України. Київ, 2020. 174 с.
11. Узун Ю.В. Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах. Одеса: Фенікс, 2021. 378 с.

Оцінювання

Навчальна дисципліна вивчається протягом одного семестру та складається з двох змістових модулів (ЗМ). По завершенню курсу здобувачі вищої освіти складають залік.

На залік виносяться вузлові питання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання. Результати навчання оцінюються за 100-бальною системою. За результатами оцінювання змістового модуля здобувачам виставляються бали. Під час викладання лекційного матеріалу лектор може здійснювати контрольні опитування здобувачів. Так, засоби діагностики якості вищої освіти *включають в себе*:

Поточний контроль: усний контроль: індивідуальне і фронтальне опитування, бесіда, захист рефератів, доповідь, оцінювання доповідей; письмовий контроль: оцінювання якості виконання самостійної роботи за темами;

Періодичний контроль: тестовий контроль: оцінювання контрольних робіт за змістовими модулями (тестування);

Підсумковий контроль: ЗАЛК.

Критерії оцінювання

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів вищої освіти в обговоренні проблемних питань	від 0 до 5
Виконання ІНДЗ за однією із запропонованих тем (доповідь та демонстрація презентації)	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
Контрольна робота за змістовими модулями у формі тестування	від 0 до 5 (1 модуль) від 0 до 5 (2 модуль)

Опитування на занятті,	0	Здобувач є лише спостерігачем на практичному занятті; не виступає і не задає питань; дає неправильні відповіді на запитання, демонструє незадовільне знання понятійного апарату і джерел.
-------------------------------	---	---

участь в обговоренні проблемних питань	1-3	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; іноді виступає; допускає помилки, відповідаючи на питання; пасивно працює на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійного апарату і джерел.
	4-5	Здобувач бере активну участь у практичному занятті, в обговоренні проблемних питань, користується додатковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; здатний публічно представити матеріал.
Виконання рефератів; доповідь та демонстрація презентації	0	Не зараховуються ІНДЗ, виконані не самостійно.
	2	Доповідь та презентація самостійними, але актуальність не опрацьована, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал є формальним, висновки не конкретизовані (відсутні), тема не розкрита.
	3	Доповідь та презентація самостійні, оформлення відповідає вимогам із порушеннями, актуальність опрацьована, теоретичний аналіз містить неточності, але здобувач за допомогою викладача виправляється, висновки формальні, але тема цілком розкрита із незначними прогалинами.
	4	Доповідь та презентація самостійні, актуальність теми опрацьована із зазначенням невирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний, здобувач без допомоги викладача пояснює матеріал, висновки самостійні, але не оригінальні, тема формально розкрита, містить посилання на джерела.
	5	Доповідь та презентація самостійні, актуальність розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза, історико-теоретичний аналіз ґрунтовний, здобувач вільно презентує оригінальний матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку – самостійні судження, підкріплені доказами; є посилання на джерела.
Контр. робота	0	Відповідь на запитання неправильна.
	5	Контрольна робота оцінюється від 0-до 5 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	Зараховано
85 – 89	B	
75 – 84	C	
70 – 74	D	
60 – 69	E	
35 – 59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів

Поточний та періодичний контроль											Підсумковий Контроль	Сума балів
Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2					Загалом балів		
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10		залік	
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50 балів		
-	-	3 *3 ІНДЗ	3	3	3	3	-	3	3*2 ІНДЗ	30 балів		
Контрольна робота за зміст. модулем (5 балів)					Контрольна робота за зміст. модулем (5 балів)					10 балів		

45	45	90	10	100
1) робота на практичних заняттях (0-5); 2) виконання «10 – ІНДЗ (карт. роботи) – (0-3 балів); 3) ІНДЗ №2 (доповідь, презентація – до 5 балів)				

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

форми	методи контролю	строки виконання завдань
Самостійне виконання картограф.-х робіт	10 картографічних робіт	Студент виконує передбачену самостійну роботу за кожною темою практичного заняття, формує конспект виконання самостійної роботи, демонструє наявність конспекту з виконаними завданнями на практичних заняттях (поточний контроль). Студент обирає тему ІНДЗ (індивідуального науково-дослідного завдання), актуального для конкретного практичного заняття, готує доповідь та мультимедійну презентацію за цією темою на конкретну дату практичного аудиторного заняття. Студент отримує консультацію викладача.
Підготовка доповіді	Публічна доповідь	
Підготовка мультимедійної презентації	Аудиторна демонстрація презентації	
Складання реферату	реферат	
Аналіз рекомендованої літератури, формування конспекту виконання самостійної роботи	конспект	

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, виконання і здача яких здійснюється з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання заліку можливе із дозволу деканату за наявності поважних причин або за письмовою заявою (апеляцією) здобувача до декана.
Політика щодо академічної доброчесності:	Здобувачі повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності, згідно Кодексу академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова URL: http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/acad-dobrochesnost.pdf . У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності, робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. Викладач залишає за собою право змінити тему завдання.
Політика щодо відвідування та запізнень:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (воєнний стан, епідемії, хвороба здобувача, стажування за академічною мобільністю та ін.) навчання може відбуватись дистанційно в онлайн формі за графіком, погодженим із викладачем. У разі відсутності здобувача вищої освіти на практичному занятті, він зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття через усне опитування в позааудиторний час (час консультацій викладача) або відпрацювати це заняття шляхом написання реферату на тему, погоджену з викладачем. Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах.
Мобільні пристрої	Дозволяється використання мобільних пристроїв на практичних заняттях за необхідності групової роботи у спеціальних Додатках.
Поведінка в аудиторії:	Здобувачі беруть активну участь у заняттях: опитуваннях, дискусіях, під час практичних занять. Виконують навчальні завдання вчасно, відповідно до робочої програми. Здобувачі повинні дотримуватимуться правил поведінки в аудиторії на засадах партнерських стосунків, взаємоповаги, взаємопідтримки та взаємодопомоги.